

РОЗДІЛ 4

ПРИВАТНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН В АВІАЦІЙНІЙ ГАЛУЗІ

УДК 347.77/78:341.232.7 (043.2)

Кожевникова В.О., д.ю.н., доцент,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ОБМЕЖЕННЯ УМОВ У ШЛЮБНОМУ ДОГОВОРІ

Правове регулювання договірних відносин у сімейному праві нині є об'єктом уваги як законодавця, так і вчених. Однак, протягом останніх десятиліть вони аналізувалися винятково в межах цивільного законодавства або дослідження подружніх договорів. Поза увагою залишились проблеми встановлення обмежень прав учасників договірних відносин. Втім, такий стан призводить до неповного розуміння специфіки договорів у сімейному праві, яка нині набуває тенденції, схильної як до змін, так і до появи необґрунтованих обмежень договірної свободи сторін. Так як завдяки договорам суб'єкти сімейних відносин, які є сторонами, можуть урегулювати питання майнового і немайнового характеру [1, с. 5].

Договір є тією правовою формою, яка дає змогу регулювати різноманітні суспільні відносини, що виникають між суб'єктами права. Він окреслює межі дозволеної та належної поведінки, а також наслідки недотримання сторонами його умов. Договір можна розуміти як одну з найбільш зручних форм регулювання поведінки, так як сторони, що перебували у правовому полі, можуть узгоджувати будь-які умови та очікувати отримання заздалегідь зумовленого результату. Або ж як зафіксовану в установленій законом формі систему компромісів (домовленостей), що досягаються сторонами з метою задоволення власних інтересів шляхом взаємоузгодження волі обох контрагентів майбутнього договору, спрямованих на виникнення, зміну або припинення цивільних правовідносин.

На перший погляд, свобода договору та обмеження є не однаковими за змістом явищами, однак такі явища залишаються нерозривно пов'язаними між собою. Обмеження в договірному праві завжди будуть стикатися із договірною свободою і навпаки, тому ці явища не можна розглядати у відриві одне від одного [2, с. 294].

Свобода договору не є безмежною й існує в рамках чинних нормативних актів, звичаїв ділового обороту [3, с. 166]. Вчені визначають шлюбний договір, у першу чергу, як правочин, який ґрунтується на рівності сторін, суть якого становить домовленість осіб, що висловлює їх спільну волю [4, с. 173]. Тому, не зважаючи на те, що сторони шлюбного договору наділені правом самостійно встановлювати умови договору, однак такі умови не мають суперечити положенням закону.

Законодавство іноземних держав, як правило, встановлює межі свободи договору в сімейному праві, які можуть мати як загальний, так і приватний характер. На зразок, в Бразилії вважається таким, що пригнічує свободу договору, договір який має умови, які можуть спричинити шкоду подружнім або батьківським правам (ст. 257 ЦК). Французький Цивільний кодекс, вказує що укладення між подружжям договорів не мають посягати на моральні засади суспільства та не можуть порушувати норми цивільного та сімейного права. В Швейцарії здійснення прав та виконання обов'язків, передбачених договором, мають бути добросовісними (п. 2 ст. 2 ШЦК). На випадок коли шлюбний договір поєднується з спадковим пактом встановлюються обмеження для захисту інтересів певних категорій спадкоємців – дітей та інших родичів по не східній лінії (ст. 216, 241 ШЦК). Для зарубіжного сімейного законодавства характерним є також встановлення розумних та справедливих нормативно визначених обмежень. Будь який договір, який укладається між подружжям не має пригнічувати права другої сторони договору та за своїм змістом в жодному разі не припускає свавілля у сфері договірних відносин в сімейному праві.

Як справедливо вказує Є.О. Мічурін найбільш загальним обмеженням у договірному праві є обмеження свободи договору. Адже свобода договору є принципом договірного права, найбільш загальним правилом, яким мають керуватися сторони. Це виявляється у ряді аспектів, згідно з чим сторони можуть на свій розсуд визначати зміст договору, вільно виявляти волю щодо вступу у договірні відносини, обирати контрагента, вид договору, певні договірні умови [2, с. 302]. Так, якщо говорити про свободу шлюбного договору, то обмеження також можуть поширюватись на різновид договору, його зміст та істотні умови.

З метою чіткого уявлення про свободу шлюбного договору (контракту) в сімейному праві та його обмежень не слід оминати те, що договірне регулювання сімейних відносин є основною засадою сучасного сімейного права (ст. 7 СК України).

Т.В. Боднар досліджуючи проблеми законодавчих обмежень у договорі, зазначає, що положення ст. 627 ЦК України містить обмеження, згідно з яким вільне вчинення сторонами дій щодо укладення договору, вибору контрагента та визначення умов договору має здійснюватися з урахуванням вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості [5, с. 122]. Виходячи з зазначеного, слідує що акти цивільного, сімейного законодавства не тільки приділяють особливу увагу проблемам свободи договору, але й у своєму змісті містять низку обмежень прав сторін (суб'єктів сімейних відносин). Так, наприклад, правові норми ч. 1 ст. 93 СК України що, визначають сутність шлюбного договору (контракту), мають у своєму змісті право обмежувальні конструкції, оскільки шлюбний договір по суті може регулювати лише майнові правовідносини чоловіка та дружини, визначати їх виключно майнові права та обов'язки. Включити у зміст договору додаткові умови, які б регулювали особисті немайнові права та пов'язані з ними обов'язки подружжя заборонено сімейним законом.

В сімейно-правовій доктрині не вщухають дискусії з приводу категоричності норми СК України, яка стосується того, що шлюбний контракт (договір) здатний регулювати, лише майнові відносини подружжя. М. Дякович аналізуючи правову природу шлюбного договору стверджує, що шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними і дітьми [4, с. 173]. На противагу зазначеній, категоричній позиції автора в науці сімейного права існує й інший підхід Так, О.А. Явор беззастережно стверджує, що в шлюбному контракті поряд з традиційними особистими відносинами повинні знайти своє закріплення умови щодо віросповідання, мови, якою будуть спілкуватися члени сім'ї, щодо здійснення виховання дітей, взаємної інформації про стан здоров'я, завчасне надання дитині відповідного прізвища та імені [6, с. 265]. На практиці не рідкістю є тенденція до врегулювання особистих прав подружжя у шлюбному контракті. В зразках шлюбних контрактів не рідко можна побачити додаткові умови, що по своїй суті стосуються немайнових відносин чоловіка та дружини. Популяризації все частіше набувають такі формулювання в договорі: «подружжя (сторони) не будуть обмежувати одне одного у виборі способів спілкування, занять спортом, відвідування розважальних установ» або «у разі нещасного випадку чи хвороби одного з подружжя, другий зобов'язується надавати моральну підтримку» тощо.

У вище зазначеного впливає, що варто в сучасному сімейному законодавстві закріпити правову норму, відповідно до якої подружжя могло б врегульовувати свої особисті немайнові права, за умови якщо, такі положення не будуть порушувати конституційні права і свободи людини та громадянина, закріплені в Конституції України, а також не суперечать моральним засадам суспільства [7, с. 88]. Тому, встановлене законодавче обмеження, зміст якого забороняє включати у шлюбний контракт (договір) умови, які регулюють немайнові права сторін є невиправданим та не відповідає світовим стандартам.

Вище зазначене дає підстави зробити висновок про те, що не зважаючи на те, що договірне регулювання відносин подружжя (майбутнього подружжя) у шлюбному договорі (контракті) зазвичай пов'язане з майновими правами та обов'язками чоловіка та дружини проте, воно може і не обмежуватися лише цим.

Література

1. Розгон О.В. Договори у сімейному праві України: монографія. Київ: Ін Юре, 2018. С. 5.
2. Мічурін Є.О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (теоретико-правовий аспект): монографія. Харків: Юрсвіт, НДІ Приватного права та підприємництва АПрН України, 2008. С. 482.
3. Луць А.В. Свобода договору в цивільному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка. 2001. С. 182.
4. Дякович М. Визнання шлюбного договору недійсним. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали XVI регіональної науково-практичної конференції. 8–9 лют. 2010 р. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2010. 424 с.
5. Боднар Т.В. Обмеження принципу свободи договору в законодавстві України. Реалізація чинних Цивільного та господарського Кодексів України: проблеми та перспективи: зб. наук. праць (за матеріалами науково-практичної конференції, м. Київ, 24 лист. 2005 р.) / редкол.: О.Д. Крупчан (голова) та ін. Київ: НДІ приватного права та підприємництва АПрН України, 2006. С. 122.
6. Сімейне право України: підручник / Т. В. Боднар, В. С. Гопанчук, О. В. Дзера [та ін.]; за заг. ред. Т. В. Боднар та О. В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2016. С. 520.
7. Михальнюк О.В. Договірне регулювання особистих немайнових відносин у сімейній сфері. Бюлетень міністерства юстиції України. 2014. № 1. С. 88.